

Democràcia i construcció de la cultura popular festiva a Sant Feliu de Llobregat

Ángel Merino Benito

Democràcia i construcció de la cultura popular festiva a Sant Feliu de Llobregat

Edita: Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat

© de l'edició: Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat

© dels textos: Àngel Merino Benito

Imatges de la portada

La Garsa a la plaça de la Vila. 1994.

ACBL50-1-N-925-B-92. FONTS AJUNTAMENT DE SANT FELIU DE LLOBREGAT. FOTOGRAFIA: BLAS SERRANO.

La Mula i la seva colla a la plaça de la Vila pel Correfoc Infantil. 2007.

AJUNTAMENT DE SANT FELIU DE LLOBREGAT. FOTOGRAFIA: PACO FERIA.

Actes del XIII Homenatge a la Vellesa. Desfilada dels homenatjats i homenatjades amb les seves padrines pel carrer de Pi i Maragall en direcció a la plaça de la Vila. Hi ha dos gegants, un a cada banda del carrer i una pancarta penjada amb guarniments que posa "Amor als Vells". 14 de juny de 1961.

ACBL50-1-N-750. FOTOGRAFIA: JOAQUIM FERRER FITÉ.

Fotografia

L'Abans (llibre), Arxiu Comarcal del Baix Llobregat (ACBL), Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat, Butlletí Municipal, Fet a Sant Feliu, Identitat i Història (llibre), El Periódico del Llobregat, Secció de Fotògrafs de l'Ateneu Santfeliuenc.

Raül Clemente, Sergi Costa, Paco Feria, Joaquim Ferrer, Inés García, Ismael Latorre, Esther Llopart, Ioan Mallofré, Eduard Mosquera, Antoni Onieva, Paula Paniagua, Carlos Pérez, Fiol R., Marc Rius, Blas Serrano, Josep Albert Soler.

Primera edició: octubre de 2021

ISBN: 978-84-121310-5-5

Dipòsit legal: B-15945-2021

Gestió editorial: Esther Hachuel Fernández

Traducció i correcció lingüística: Montserrat Torra Puigdemívol

Suport en la realització i la revisió dels peus de foto: Josep M. Gelabert (ACBL).

Disseny i maquetació: Laura Montoy Núñez

Producció: Mandarina Plus

Índex

Presentació	8
Pròleg	11
Democràcia i construcció de la cultura popular festiva a Sant Feliu de Llobregat	15
1. El franquisme: repressió cultural i deconstrucció de la cultura popular i festiva	18
1.1 La repressió cultural, un dels eixos centrals en la “Cultura de la Victoria”	19
1.1.1 La repressió cultural a Catalunya	23
1.2 Les festes populars com a pretext per consolidar l’espai polític del franquisme	25
1.2.1 Deconstrucció del marc festiu republicà	26
1.2.2 El calendari oficial festiu, eina política per a la legitimació del nou règim	29
1.3 La implementació del calendari festiu durant el primer franquisme. Algunes notes sobre Sant Feliu de Llobregat (1940-1960)	36
Notes bibliogràfiques capítol 1	52
2. El camí cap a la reconstrucció festiva en la transició democràtica (1960-1979)	56
2.1 La construcció cultural de l’antifranquisme	57
2.2 La transició democràtica i la festa a Catalunya	64
2.3 Sant Feliu de Llobregat, la transició democràtica festiva	71
Notes bibliogràfiques capítol 2	81
3. Sant Feliu de Llobregat: l’aposta democràtica per un model cultural i festiu	84
3.1 Els inicis de la reconstrucció cultural festiva en democràcia (1979-1983)	89
3.2 La festa popular de Sant Feliu de Llobregat. La història d’un procés de construcció col·lectiva en democràcia	99
3.2.1 “La Festa” en la centralitat de les polítiques públiques culturals	101
3.2.2 La gestió i l’organització de la Festa	104
a. La construcció del subjecte celebrant	107
b. La construcció de l’objecte celebrat	112
c. Cap a un model de gestió i participació festiva	116

3.2.3 La ciutat festiva: comunitat, simbolisme i cultura	122
a. La construcció participativa de l'imaginari festiu local	127
· El mocador i els domassos: "estem de festa"	132
· Les colles: dinamitzadores de la festa	133
· Els gegants de Sant Feliu	138
- Els gegants oficials de la ciutat: Violant de Bar i Guillem, dos gegants per a Sant Feliu	
- Els gegants de l'Agrupació Cultural Folklorica	
· Sant Feliu de Llobregat, la voluntat de construir castells	146
- Els Magentes, colla castellera de Sant Feliu de Llobregat	
· Els Trabucaires de Sant Llorenç, animadors de la festa	151
b. El bestiar festiu: la Garsa, el Drac, la Mula i d'altres...	153
· La Garsa: símbol de la ciutat	155
· El Drac d'Olorda	159
· La Mula	163
· Els Cavallets de Sant Feliu	166
· El Bicorn	169
c. La NAU: centre d'interpretació i domicili de la imatgeria festiva	171
3.2.4 Una ritualitat construïda: elements centrals de la festa	173
a. Lliurament del Mocador d'Honor i els Segucis	176
b. El Correfoc: foc i espectacle	179
c. Cercaviles i diades de gegants i castellers. Un recorregut per la ciutat en festes	182
3.2.5 El Protocol de la Festa de Tardor	185
3.2.6 Las festes dins de La Festa	187
Notes bibliogràfiques capítol 3	190
4. A manera d'epíleg	196
Bibliografia consultada	202
Annexos	209

Presentació

Edicions del Llobregat, el servei de publicacions del CECBLL, agraeix la confiança dipositada per l'autor i ens congratulem de publicar *Democràcia i construcció de la cultura popular festiva a Sant Feliu de Llobregat*. Per a la nostra entitat resulta suggeridor aquest treball de l'Ángel Merino, en el qual ens ofereix una visió de la construcció festiva de Sant Feliu de Llobregat en clau conceptual i entesa com un procés que ha donat lloc a un model festiu que ha arribat fins als nostres dies.

“La participació no s'improvisa, s'organitza”, frase gravada al meu cervell des de que seguint el lideratge de l'Ángel Merino vaig conèixer en directe l'experiència de confecció del pressupost municipal participatiu de Porto Alegre (Brasil). La manera de fer de l'Ángel en la gestió de la cultura ha estat impregnada d'aquest concepte. Merino és un home culte, ha estat professor de secundària, regidor, alcalde i activista cultural. Les eines del coneixement a les mans de l'Ángel esdevenen útils per a la creació de cohesió i de benestar social. L'any 2018 ja ens va oferir una aproximació a la història del moviment veïnal del barri de la Salut de Sant Feliu de Llobregat amb un llibre que duia per títol *Construyendo dignidad: del barrio a la Ciudad*.

L'interès de la ciutat i el de la comarca per una publicació com *Democràcia i construcció de la cultura popular i festiva a Sant Feliu de Llobregat* és evident, com també ho és per al conjunt del país. En l'epíleg, Ángel cita unes paraules de l'antropòleg Josetxu Martínez Montoya “*La festa és un temps i un espai de celebració d'esdeveniments i de congregació de persones i grups amb vista a manifestar la identitat compartida. És a dir, les persones que participen en una festa comparteixen moltes coses en comú: un territori, una feina, una professió, la família, uns sentiments o unes creences. La festa és, doncs, la celebració de les identitats, és a dir, del fet d'estar, viure, treballar, sentir i créixer junts... El que se celebra, doncs és un projecte de construcció de la comunitat i sobretot se celebra la reidentificació.*” Merino com a bon coneixedor de la ciutat de Sant Feliu i l'entorn comarcal i metropolità sap que per viure i conviure en un territori

Seguici de la Festa de Tardor de 2013.
FOTOGRAFIA: MARC RIUS. FET A SANT FELIU

com el nostre són imprescindibles elements d'identificació oberts i acollidors com els que es van generar fa 40 anys a la capital de la comarca en configurar una festa des de la cooperació i des de la col·laboració entre institucions, associacions i una ciutadania diversa i plural.

Cal assenyalar que la publicació d'aquest treball serà útil per promoure iniciatives orientades a posar en valor la festa popular com a patrimoni immaterial; una festa i un patrimoni feliçment recuperats fa 40 anys. Posar la cultura i la cultura festiva en el centre del debat és necessari i rellevant després de les restriccions sofertes a causa de la pandèmia. Com sempre la lectura i la reflexió del passat, serveix per celebrar el present i orientar el futur.

Des de la nostra seu social ubicada al Centre Cívic Mas Lluí, volem felicitar totes les dones i els homes que protagonitzen aquesta publicació i als qui coneixem gràcies a la veu de l'Àngel Merino. Que segueixi la festa, que no pari la democràcia.

Genoveva Català Bosch
Presidenta del Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat
Setembre de 2021

Pròleg

Escriure unes pàgines centrades en la construcció de la Festa Major de Sant Feliu de Llobregat durant els primers anys de la vida democràtica, sempre és estimulant. Especialment per a les persones que ens va tocar fer un paper impulsor d'aquell procés. Però aquest estímulo s'incrementa quan es fa després de contemplar-ne la consolidació exitosa, gairebé quaranta anys després.

Personalment no vaig poder conèixer i viure directament la dinàmica festiva de la Ciutat de les Roses d'abans del període democràtic. La meua immersió en la seva dinàmica històrica va venir de la lectura d'alguns textos, senzills però molt suggeridors, d'un dels cronistes locals més productius, com va ser el Sr. Llorenç Sans. Després vam tenir l'oportunitat de publicar des del Patronat Municipal de Cultura i l'Arxiu Històric, les seves *Cròniques de Festa Major*. Sí que aquesta immersió em va portar a llegir altres textos breus apareguts al *Butlletí Municipal* del període franquista, la revista *Alba* i algunes altres publicacions. Alguns formen part d'aquest text escrit. Totes aquestes aportacions s'han basat en dinàmiques festives plurals, també del territori, i en la veu autoritzada de persones que han anat investigant i opinant sobre els marcs festius de país.

Vaig arribar a Sant Feliu de Llobregat en un dels moments en què la gestió municipal sorgida del franquisme estava donant els darrers sospirs i es necessitava un revulsiu eficaç per repensar la ciutat des d'una òptica democràtica. Aquest punt de partida es donarà amb claredat a partir de les primeres eleccions municipals en democràcia, l'any 1979. La ciutat tenia molts fronts oberts per abordar i moltes polítiques públiques per portar a terme. Entre elles, les culturals. És en aquest context que es definirà el nou marc festiu.

Es va entendre, des del començament, el procés de construcció de la Festa en democràcia com un element significatiu de la construcció integral de la vida cultural de la ciutat. També s'havien de remoure les entranyes de la ciutat des de l'acció transformadora de la cultura. Es va fer pedagogia per comprendre l'espai públic festiu com un objectiu integrat en la planificació

estratègica de les polítiques culturals. Garantir, en definitiva, l'accés als béns culturals (la democratització de la cultura), però amb la participació social i la capacitat creadora dels seus homes i dones (la democràcia cultural).

Desenvolupar aquestes idees en conjunt per fer-les viables i efectives va ser una tasca apassionant. Una tasca que orientava l'acció municipal a facilitar i reconèixer el protagonisme i la capacitat de creació i innovació de la ciutadania. L'administració municipal va apostar de manera clara per incentivar les competències cíviques que donarien ple sentit a una ciutat que volia ser creadora i educadora. Calia dotar la nostra ciutat de referents clars, també de referents festius clars. En un article que em va demanar *Fet a Sant Feliu* la tardor de 2012 per inserir-lo en un dossier sobre la Festa de Tardor, deia el següent:

Amb aquestes premisses ens van animar a dotar la nostra ciutat de referents clars festius: creació de les colles, recuperació d'elements festius tradicionals (gegants, diables, trabucaires...), invenció de noves llegendes i tradicions vinculades a la nostra història, creació d'una "fauna" festiva (la Garsa, el Drac, la Mula...) i un treball de divulgació del nostre patrimoni festiu a les escoles i a les places, tot combinant-ho amb espais de formació amb tot allò que donava vida a l'arquitectura de la nostra festa.

Á. Merino. "Construir la Festa, construir la ciutadania".
Fet a Sant Feliu, n. 2, tardor 2012, p. 18.

Parlant de tot aquest procés amb persones de la ciutat, algú em va insinuar que seria interessant escriure aquesta experiència cívica de la nostra festa perquè no caigués en l'oblit. Ja tinc una edat i no li vaig donar més importància al comentari. Però les veus em van continuar perseguint i vaig optar per escriure unes quantes línies sobre aquest procés, que pot ajudar a alimentar la dimensió de Sant Feliu de Llobregat com a "ciutat-memòria" i a enriquir-ne el patrimoni immaterial.

Em va semblar interessant desenvolupar el text a partir de tres blocs temàtics interrelacionats. En el primer s'aborda el paper del franquisme en la repressió cultural i la deconstrucció del model festiu republicà.

S'assenyalen algunes idees sobre la repressió cultural a Catalunya i s'afirma que el franquisme va utilitzar les festes populars per consolidar el seu espai polític. En aquesta línia, parlarem del Calendari Oficial Festiu aprovat el 1940 a partir del pacte del Règim i de l'Església, i de com es va anar implementant durant el primer franquisme (1940-1960). Situem també algunes notes específiques sobre la festa a la nostra ciutat i la seva subordinació i dependència de l'administració territorial franquista.

En el segon bloc ja ens centrem en els processos de reconstrucció festiva en la transició democràtica (1960-1979). Fem una aproximació a la construcció cultural de l'antifranquisme al país i com es desenvolupa en aquesta etapa la festa popular a Catalunya i a Sant Feliu de Llobregat. Sempre fem algun esment a situacions específiques que es produeixen en cada etapa. En aquest cas, parlem dels nous processos demogràfics que la ciutat va viure en aquests anys i de la importància de la diversitat cultural com una riquesa per a la ciutat.

L'últim bloc el dediquem al procés de construcció del model festiu al Sant Feliu de Llobregat democràtic. És el bloc més extens i més pròxim a nosaltres. Des de l'inici diferenciem dos moments: el procés en el qual s'inicia la recuperació festiva (1979-1983) i el que neix el 1983 i ha arribat fins als nostres dies. Parlem de la centralitat que ocupa la festa en les polítiques culturals de la ciutat, de l'organització i gestió festiva. Serà important l'aportació conceptual de la ciutat festiva, concebuda com a comunitat que construeix el seu imaginari i el seu simbolisme. Des del "mocador festiu" fins a les colles, des dels gegants als castells, des del bestiar fins als elements centrals de la festa (correfoc, cercaviles diversos, activitats múltiples...), van definint el *subjecte celebrant* col·lectiu i l'*objecte celebrat*, en contínua revisió.

Dediquem un petit comentari a la NAU. És el lloc on roman durant l'any tota la imatgeria festiva i el bestiar. És un equipament i un lloc molt idoni per poder interpretar millor el sentit de la festa, per oferir una formació i visites guiades pel patrimoni festiu. Allà s'hi ubiquen també els Gegants de Catalunya: la Cultura i el Treball. Aquest "premi" ha estat un reconeixement al bon fer festiu de la ciutat.

També ens ha semblat interessant parlar d'alguna figura que ens ajuda a entendre millor la institucionalització de la festa. En destaquem dues que han sorgit tardanament però que són importants. Ens referim al Mocador d'Honor i al Protocol de la Festa de Tardor. El primer es va crear l'any 2002 i forma part dels reconeixements oficials institucionals del municipi. Es concedeix a persones o entitats que es distingeixen pel seu treball en favor de la festa. L'alcalde o alcaldessa el lliura en el mateix moment que s'inicia la Festa de Tardor amb el Seguici protagonitzat per les colles. El segon és el Protocol de la Festa de Tardor aprovat l'any 2018. És el document que dona cos a la ritualitat festiva que s'ha anat creant des de 1983 fins als nostres dies. Marca les pautes de com s'han de desenvolupar els diferents moments de la festa i en defineix les responsabilitats col·lectives.

Aquest text pretén ser una eina més en la consolidació del patrimoni immaterial que entre totes les persones hem anat construint. La festa ha estat un dels nostres principals actius com a ambaixadora fora de la ciutat, ha afavorit l'intercanvi generacional i social, i ha servit per incrementar la nostra identitat col·lectiva i la cohesió social.

Tot aquest treball col·lectiu ha servit per enriquir un patrimoni comú que continua viu en la cultura popular festiva. Faig meves les paraules d'un dels nostres principals estudiosos i dinamitzador de la tradició festiva a Catalunya, el bon amic Joan Soler Amigó:

Cada cultura neix, arrela i creix en un lloc: té una originalitat, uns orígens propis. Transferida amb la immigració; imposada com una cultura dominant per mitjans polítics o per raons de prestigi; transferida a través de qualsevol mitjà de difusió o comunicació, es recrea, s'adapta, s'interpreta, es manifesta segons la manera pròpia d'un lloc i de la gent que l'acull, l'adapta o l'assumeix.

Joan Soler Amigó. *Cultura Popular Tradicional*.
Barcelona: Pòrtic, 2001, p. 41.

Ángel Merino Benito, juliol 2021.

